

"Het mogelijke pact" in Internationale Spectator (10 Januari 1951)

Source: Internationale Spectator. 10.01.1951, n° 1. 's-Gravenhage: Het Nederlandsch Genootschap voor Internationale Zaken. "Het mogelijke pact", auteur:Ruygers, Geert , p. 2-5.

Copyright: (c) Internationale Spectator

URL: [http://www.cvce.eu/obj/"het_mogelijke_pact"_in_internationale_spectator_10_januari_1951-nl-2f4ab34e-7da0-4f99-85a6-aae93b251a7d.html](http://www.cvce.eu/obj/)

Publication date: 14/05/2013

Het mogelijke pact

Het valt niet te ontkennen, dat er op het ogenblik ten aanzien van het vraagstuk der Europese eenwording een zekere malaise valt te bespeuren, net meest nog in die kringen, die er van het begin af het meeste voor hebben gevoeld.

Gemeten aan de maatstaven van een principieel en dogmatisch federalisme, kan men inderdaad zeggen, dat de Raad van Europa de schepping van een Europese federatie tot nu toe niet zo heel veel dichterbij heeft gebracht. Het is begrijpelijk, dat men dan teleurgesteld is. Maar is het niet zo, dat men de Raad van Europa dan meet met een andere maatstaf, dan in het statuut van de Raad zelf is neergelegd? De landen, die het statuut hebben ondertekend, waren eens in het streven om gemeenschappelijk een concrete bijdrage te leveren tot grotere eenheid in Europa, maar over de vraag, of dit per se moest gaan in de richting van een federalistische structuur, was ten principale geen beslissing genomen. De mogelijkheid daartoe lag in de opzet besloten en velen hebben het zó alleen maar kunnen zien. Maar het staat wel vast, dat de Raad van Europa in de huidige omvang niet tot stand zou zijn gekomen, als bij de stichting aan een zuiver federalistische opzet was vastgehouden. De doelstelling van de Raad van Europa is de eenheid van Europa te dienen, waarbij de mogelijkheid is aanvaard, dat op een goede dag zou kunnen blijken, dat de integratie het beste gestalte zou kunnen krijgen in een federalistische structuur. Maar dit is niet geheel hetzelfde als wanneer men als enige maatstaf neemt, wat de Raad van Europa ten aanzien van de federalisering heeft tot stand gebracht. Enige teleurstelling zou misschien zijn uitgebleven, als men zich van deze nuance duidelijker bewust was geweest.

Het is en blijft de historische verdienste van de federalistische beweging in Europa, dat zij in de eerste oorlogsjaren (1945 en 1946), toen bijna alle landen in Europa terugvielen in een excessieve mate van nationale afzondering, de noodzaak van een Europese eenheid duidelijk in het licht heeft gesteld. Het vrije Europa is een lotsgemeenschap geworden, doordat alle Europese landen bedreigd worden door dezelfde gevaren, doordat alle te kampen hebben met soortgelijke economische moeilijkheden, doordat alle staan in dezelfde verdediging van de vrijheid en doordat het lot van de een beslissen kan over het lot van een ander. Voor die overtuiging heeft de federalistische beweging op de bres gestaan, ook in de tijd, toen de nationale regeringen nog meenden, dat op nationale grondslag een oplossing der vele vraagstukken mogelijk was.

Maar het lijkt, alsof de federalistische beweging op de te volgen weg een dubbele vergissing heeft gemaakt.

In de eerste plaats heeft men van federalistische zijde het vraagstuk van de Europese eenwording geconcentreerd op het vraagstuk van de institutionele vormgeving. Dat zou juist zijn geweest, wanneer Europa niet alleen een lotsgemeenschap zou vormen maar ook een eenheid zou zijn in sociale, economische en culturele zin, alleen verdeeld, gehouden door een groot aantal nationale grenzen. Maar dat is niet het geval. En het is nu eenmaal niet mogelijk om een gemeenschappelijke staatkundige gevel op te trekken, wanneer alles, wat daarachter ligt, verdeeldheid en tegenstelling ademt. Wanneer men geen schijnconstructies wil, die toch niet levensvatbaar zijn, maar een werkelijke, duurzame eenheid, dan moet aan een aantal voorwaarden zijn voldaan. Een verenigd Europa is niet mogelijk, als de verschillende landen niet komen tot een grote onderlinge aanpassing in maatschappelijke structuur, als er geen gelijkgerichtheid bestaat in de sociale en economische politiek, als ten aanzien van de defensie fundamentele meningsverschillen blijven bestaan, enz. Op de weg van het scheppen van de voorwaarden voor de eenmaking van Europa kan men nog heel wat stappen afleggen, alvorens het vraagstuk van het federalisme het beslissende punt wordt. De economische integratie van de Benelux bijvoorbeeld is beduidend verder voortgeschreden dan die van Europa, maar aan het vraagstuk van het federalisme is men ook bij de Benelux nog nauwelijks toe. Het is praktisch niet mogelijk om tot vertrekpunt te nemen, hetgeen enkel sluitstuk van een ontwikkeling kan zijn.

In de tweede plaats heeft men van federalistische zijde het vraagstuk van de institutionele vormgeving geconcentreerd op het vraagstuk van de overdracht der nationale soevereiniteit. Een frontale aanval op een heilig huisje als dat der nationale soevereiniteit is misschien meer moedig dan tactisch. Daarmee zijn onnodige weerstanden wakker geroepen. Onnodig, omdat door de feitelijke ontwikkeling in de wereld de nationale soevereiniteit zelfs voor de grootste landen, steeds meer van binnen uit wordt uitgehouden. Een

voortschrijdende eenwording van Europa maakt de nationale souvereiniteit automatisch op de duur inhoudsloos en dus zinloos. Maar op dat ogenblik, dat onvermijdelijk komt, is het gemakkelijker die gedachten in het antiquiteitenmuseum op te bergen dan nu, nu er nog grote en kleine landen zijn, die zich vastklampen aan de illusie over eigen lot geheel zelfstandig te kunnen beslissen.

Wanneer men dus op het ogenblik als overtuigd voorstander van een verenigd Europa een reële politiek wil voeren, dan moet men een vorm vinden, die in de eerste plaats uitdrukking geeft aan de lotsgemeenschap van het nog vrije Europa, en die in de tweede plaats het kader schept, waarbinnen zich in de kortst mogelijke tijd een ontwikkeling naar zo groot mogelijke eenheid voltrekken kan. In beide richtingen heeft de Assemblée te Straatsburg in haar jongste zitting een duidelijke keus gedaan. In de eerste plaats door het plan-Mackay in studie te nemen tot herziening van de Raad van Europa, waardoor een lichte unie tot stand kan komen, die niet veel verder reikt dan wat de politieke en maatschappelijke realiteiten van het ogenblik toelaten, maar die toch aan de lotsverbondenheid duidelijke uitdrukking geeft. In de tweede plaats door op verschillende, concrete gebieden verder te gaan met de opbouw van boven-nationale doelverbanden, teneinde op die manier van onder op het proces der eenwording te vergemakkelijken en te versnellen. Het zijn juist deze twee beslissingen, die enig meer optimisme hebben gegeven over de toekomst van de Raad van Europa.

Is het mogelijk, dat alle landen die op het ogenblik aangesloten zijn bij de Raad van Europa, toetreden tot een Europese unie?

Het is niet mogelijk, wanneer men dit bepaaldelijk wil vastleggen in een federaal pact, waarbij de nationale soevereiniteit wordt overgedragen aan een Europees gezagsorgaan. Maar men kan wel een pact sluiten, waarbij wordt vastgelegd, dat de soevereiniteit voorlopig blijft berusten bij de afzonderlijke staten, behoudens in die gevallen, waarin alle of een gedeelte der deelnemende landen besluiten een stuk soevereiniteit aan een hoger orgaan over te dragen. Op deze manier hebben in de 16e eeuw ook de zeven Nederlandse gewesten de Unie van Utrecht gesloten, die langs vele wisselvalligheden geleid heeft tot de Nederlandse staat. Ook de Unie van Utrecht gaf uitdrukking aan een lotsgemeenschap en schiep een kader, waarbinnen de eenheid tot ontwikkeling kon komen.

De vorming van een dergelijke Europese unie kan haar ideële rechtvaardiging vinden in de verklaring over de rechten van de mens, die én door de Assemblée én door het Comité van Ministers is aanvaard. Om de mens zijn rechten en vrijheden gaat het heden ten dage meer dan ooit. De verdediging van de mens, zijn persoon en zijn waardigheid, is de laatste zin van ons verzet tegen de totalitaire machten van deze tijd. Het is daarom, dat we gemeenschappelijk onze verdediging moeten opbouwen. Het is ook waar om dat we tot een gemeenschappelijke krachtsinspanning moeten komen op sociaal, economisch en cultureel terrein, teneinde te voorkomen, dat het vrije Europa van binnen uit stormrijp wordt voor de communistische overweldiging. L'Europe, c'est une manière de vivre. Het behoud daarvan is voor een aaneensluiting meer dan voldoende reden.

De realiteit van een dergelijke unie moet daarin gelegen zijn, dat een proces van eenwording van onderop zo concreet mogelijk wordt nagestreefd, waarbij men dient door te dringen tot de kern van de vraagstukken, die eeuwenlang oorzaak zijn geweest van verdeeldheid en tegenstelling in Europa. Maar wat de organisatorische vormgeving betreft, lijkt het het beste om een lichte unie te maken. Teneinde in de eerste plaats de toetreding van alle vrije Europese landen praktisch mogelijk te houden. Teneinde in de tweede plaats, temidden van het omvormingsproces dat Europa thans nog doormaakt, geen vormen te scheppen, die niet adequaat zijn aan de feitelijke ontwikkeling. Dit laatste vanwege de verhoudingen in Europa zelf. Maar ook in verband met de positie van Europa in het geheel van de vrije wereld, met name in de Atlantische gemeenschap. Want als het zo is, dat we toegroeien naar een Atlantische unie, die gebaseerd is op drie zuilen: de Verenigde Staten, Engeland en Europa, en waarbij de positie van Engeland tussen de twee andere nog niet nauwkeurig valt vast te stellen, lijkt het beter om een nog niet geheel voorzienbare ontwikkeling niet reeds thans in al te schematische vormen vast te leggen.

Wanneer ik dit alles hier nogmaals ter overweging neerleg, dan is dit enerzijds omdat we in de huidige situatie een zo realistisch mogelijke politiek moeten voeren, willen we enige kans op succes hebben, maar

anderzijds, dat dit realisme toch ook de overtuiging inhoudt, dat we er met de oude vormen van internationale samenwerking alleen niet meer komen en dat we derhalve de weg moeten bereiden voor iets wezenlijk nieuws.

Eenzijds dus een zo realistisch mogelijke politiek. Daartegen wordt nog al eens op verschillende wijzen misdreven. De officiële politici hebben het tamelijk gemakkelijk, wanneer zij sommige federalisten een overmaat aan utopisme verwijten. Maar ook de officiële politici verraden wel eens een tekort aan realisme, wanneer zij niet vermogen om tot de kern van de zaak door te dringen en zich dan neerleggen bij schijnoplossingen. Een dergelijke schijnoplossing is geweest de liberalisatie van het handelsverkeer. Een half jaar geleden meenden velen nog, dat een opheffing van de contingenteringen een panacee was voor alle economische kwalen, maar op het ogenblik wordt het steeds duidelijker, dat dit vraagstuk niet oplosbaar is zonder tegelijk het vraagstuk van de invoerrechten, benevens een aantal andere, aan de orde te stellen. Zo begint op het ogenblik ook reeds duidelijk te worden, dat een Europese betalingsunie feitelijk alleen maar mogelijk is, als aan een aantal economische voorwaarden is voldaan (gezamenlijke werkgelegenheidspolitik, gezamenlijke investeringspolitiek, e.d.), wil zij niet aan haar eigen kunstmatigheid bezwijken.

Anderzijds is het echter zo, dat we de weg moeten bereiden voor iets wezenlijk nieuws. Wanneer de officiële politiek op het ogenblik aan één ding lijdt, dan is het aan een tekort aan de nodige verbeeldingskracht om nieuwe wegen te gaan. We staan op het ogenblik voor het psychologische feit, dat voor miljoenen in Europa de eenheid van Europa geworden is tot een laatste ideaal, waaraan zij zich vastklampen. Zij aanvaarden Europa als hun vaderland, zoals zij tot nu toe Frankrijk, Duitsland, Italië, enz. als hun vaderland zagen. Onder de jongeren zijn er tallozen, die bereid zijn om voor dit Europese vaderland te vechten, maar niet meer voor verouderde nationale grenzen. Men kan dit alles niet afdoen als mystiek, die buiten de realiteit staat. Het is het instructieve aanvoelen van hetgeen onvermijdelijk ligt in de lijn van de historische ontwikkeling. Het is altijd de taak geweest van de politici om vorm te geven aan hetgeen aan hoop, verwachting en ideaal in het volk leeft. Omdat de buitenlandse politiek zo lang buiten het hart des volks is omgegaan, ziet zij nog wel eens voorbij, dat zulks in deze tijd niet meer mogelijk is.

Op regeringsniveau komt binnenkort het vraagstuk van de herziening van het statuut van de Raad van Europa aan de orde. Het is te hopen dat men zich dan niet beperkt tot enkele technische wijzigingen, maar dat men de Europese integratie ook op die wijze een stap verder weet te brengen, dat daaruit de volkeren van Europa een nieuw perspectief voor ogen krijgen. De besprekingen in Straatsburg hebben reeds herhaaldelijk aangetoond, dat Nederland ligt op dat raakpunt van landen, waar in het ene geval de realiteitszin, in het andere geval de verbeeldingskracht een sterker accent krijgt. Het zou een aanwijzing kunnen zijn, dat ons land in het proces der Europese eenwording, ook op regeringsniveau, een positieve en constructieve taak heeft te vervullen.

Geert Ruygers